

ROMANTIZAM

Romantizam se općenito ne odnosi na određeni stil, već na jedno shvaćanje koje se može izraziti na mnogo načina: romantično, nestvarno, nerealno. Riječ *romantizam* je izvedena iz popularnosti koju su krajem 18. st. uživale srednjovjekovne priče o pustolovinama (romani – znači da su napisani na jednom od romanskih jezika), a rođeno je iz čežnje za emocionalnim doživljajem. Romantičari su prirodu doživljavali kao bezgraničnu, divlju, promjenjivu, uzvišenu i slikovitu. (Kad bi se čovjek ponašao "prirodno", nagoni, nestalo bi zla i sreća bi bila potpuna. Romantičar je obožavao slobodu, moć, ljubav, snagu, stare Grke, srednji vijek, dok je zapravo samo osjećanje bilo cilj. Obnova, tj. ponovno otkriće i primjena dotad zanemarenih oblika postali su stilske obilježje romantizma^[1]).

Romantizam kao umjetnički pravac (postoji u književnosti, glazbi, kazalištu i likovnoj umjetnosti) se javlja krajem 18. stoljeća, a vrhunac mu je od 1820. - 1850. god., iako je potrajao do kraja stoljeća. Romantizam se u umjetnosti javlja kao reakcija na ideologiju i umjetnost prethodnog razdoblja - klasicizma, odnosno racionalizma. Nasuprot klasicističkoj poetici, često šabloniziranoj i stegnutoj u uska racionalistička pravila i propise stvaranja, romantizam ističe potpunu slobodu mašte, invencije i tematike, suprotstavljajući se svim oblicima normiranog stvaralaštva. Razni su događaji uvjetovali da se romantizam javi kao opći kulturni pokret: Francuska revolucija i pad Napoleona; ništa što je obećano nije ispunjeno, nisu ostvareni ideali ljudi, te je uslijedilo **razočarenje**.

Osobitosti romantizma

- smisao i zanimanje za povijest (posebice za srednjovjekovlje, egzotične zemlje i primitivne narode)
- istraživanje narodne predaje i usmenog podrijetla nacionalnih literatura, istraživanje mitologija i folklor
- politički i socijalni angažman romantičara, vezan za stvaranje nacionalnog jezika i nacionalne države
- isticanje osjećaja nasuprot razumu, mašte nasuprot racionalističkoj filozofiji
- isticanje osobnog pjesničkog nadahnuća i pjesničke slobode, odnosno, načela originaliteta nasuprot oponašanju normiranih oblika
- novo poimanje ljepote koje uključuje estetiku ružnoga, miješanje tragičnog i komičnog, grotesknog i uzvišenog, realističnog i idealiziranog
- čovjek želi pobjeći od krute stvarnosti, odbacuje razum, prepušta se mašti
- kao i književnici, njihovi su likovi nesretni, neshvaćeni, suvišni ljudi koji smisao života traže u prirodi i osjećajima.

Postoje dvije skupine romantičara:

- aktivni - barem djelomično sagledavaju stvarnost i pokušavaju utjecati na rješavanje društvenih problema,
- pasivni - oni ne sagledavaju probleme već bježe i povlače se u sebe, u svijet svojih problema i emocija. Oduševljava ih priroda.

Teme

- osobne preokupacije
- pejzaž, daleki i nepoznati krajevi
- nacionalno - povijesna tematika
- mistika

U književnoj povijesti **romantizam** se rabi kao oznaka za razdoblje od kraja XVIII. st. koje obuhvaća i prvu trećinu XIX. st. te kao naziv književnog i općenito umjetničkog pokreta u tom razdoblju. Kao pokret, u svim se zapadnim zemljama romantizam oblikovao kao reakcija na **klasicizam**. Do prvih najava romantizma došlo je u Engleskoj. Budilo se zanimanje za balade i pučko pjesništvo, a odbacivalo nasljedovanje antike. Istodobno se povećavalo zanimanje za srednjovjekovlje i za fantastično u tzv. gotskom romanu (*H. Walpole, »Otrantski dvorac«, 1765*).

U Njemačkoj je J. G. Herder objavio zbirku narodnih pjesama »Glasovi naroda u pjesmama« (1778), s Goetheovim prijevodom »Hasanaginice«.

Razdoblje od 1770. do 1785. bilo je u znaku pokreta **»Sturm und Drang«**, prozvana po drami *F. M. von Klingera (1776)*, koji je veličao osjećajnost i bunt protiv konvencija. »Patnje mladoga Werthera« *J. W. Goethea* i »Razbojnici« *F. Schillera* najpoznatija su djela pokreta. Odnos Goetheova i Schillerova opusa iz razdoblja »weimarske klasike« (1780–1805) prema romantizmu različito se tumači, ali je nedvojbeno da i ta djela posjeduju predromantička ili romantička obilježja.

Rani romantizam kao definiran pokret pojavio se u Njemačkoj, a formirala se između 1790. i 1800; glavni teoretičari, braća *Friedrich* i *August Wilhelm Schlegel* dali su pravcu filozofsku podlogu. Najpoznatija je Heidelberška skupina, braća Grimm i kasnije Goethe i Schiller.

I engleski romantizam dijeli se naraštajno: »jezerskim pjesnicima« pripadaju pjesnici prvoga naraštaja (oko 1800) *W. Wordsworth* i *S. T. Coleridge*. Značajna njihova zajednička zbirka »Lirske balade« (1798), a predgovor drugomu izdanju (1800), u kojem je Wordsworth definirao pjesništvo kao »spontani izljev snažnih osjećaja« i zahtijevao pjesnički jezik bez suvišnih ukrasa, smatra se manifestom engleskog romantizma. Drugi je naraštaj nastupio nakon 1812. i čine ga *G. G. Byron*, *P. B. Shelley* i *J. Keats*. Engleski romantizam obilježen je potpunom dominacijom lirskih i stihovanih tekstova, ali je škotski književnik *W. Scott* širom Europe popularizirao povijesni roman. »Zaručnici« (1827) talijanskog pisca *A. Manzoni*ja vjerojatno su najuspjeliji roman napisan po Scottovu modelu.

U Francuskoj se romantizam kao pokret pojavio razmjerno kasno (1820-ih), ali je djela koja su u skladu s romantičkom poetikom bilo i poč. stoljeća (*F. R. de Chateaubriand, Madame de Staël*), a »Ispovijesti« i »Sanjarije samotnoga šetača« *J.-J. Rousseaua* smatraju se anticipacijom cijeloga romantičkoga pokreta. Prvim početkom francuskog romantizma smatraju se »Pjesničke meditacije« *A. de Lamartinea* (1820).

Od dvadesetih godina do sredine stoljeća, pa i poslije, romantizam se širio i u slavenskim zemljama, gdje je poprimio i neka specifična obilježja. U zemljama s neriješenim nacionalnim pitanjem, Češkoj, Poljskoj, Hrvatskoj i drugdje, romantizam se stapao s procesom konstituiranja nacije i buđenja nacionalne svijesti, a rasla je i svijest o potrebi suradnje među slavenskim narodima. Herderove ideje o nacionalnom duhu koji se iskazuje u jeziku i kolektivnom stvaralaštvu potaknule su kult folklornoga pjesništva.

Nasuprot kultu jasnoće i pravilnosti uređenih i odijeljenih književnih vrsta po uzoru na antiku, gdje su tragedija, ep i oda, sukladno klasicističkoj poetici, bili na vrhu hijerarhijskoga poretka, romantičari su promicali bitno drukčije vrjednovanje književnoga stvaranja, kako s obzirom na sustav književnih vrsta tako i u pristupu pojedinačnoj jezičnoj umjetnini. Inzistiralo se na izvornosti i neponovljivosti stvaralačkoga čina, a prevladavale su hibridne književne vrste. U romantizmu su se brisala žanrovska obilježja u klasičnom smislu te prednost davala fragmentarnim djelima dvojbene žanrovske pripadnosti (fikcionalna ispovijest, roman u stihovima, umjetnička bajka, poema) u kojima pojedini dijelovi zadobivaju status ravnopravnih cjelina. Nerijetko su se u epska djela umetale lirske pjesme, balade, romance, pisma, metatekstualni iskazi, pa čak i autobiografske dionice koje nisu bile u izravnoj vezi sa središnjim zbivanjem u djelu. Prema romantičarskomu shvaćanju, djelo se na taj način udaljava od bilo kakve mehaničnosti i poprima »organsku formu« u kojoj raznovrsni dijelovi imaju zasebne funkcije poput organa u živom organizmu. Cjelina je dohvatljiva samo uz pomoć intuicije i imaginacije, spoznajnih moći koje su u okviru romantičarskoga

svjetonazora nadređene razumu, jer je razum ovisan o vanj. realnosti i ograničava se na poimanje unaprijed dane stvarnosti. Imaginacija pak omogućuje stvaralačku viziju koja vodi onkraj poznatoga, ograničenoga, predmetnog univerzuma. Zato su snovi nadređeni budnomu stanju kao što je imaginacija nadređena racionalnomu poretku.

Općenito je prevladavalo individualističko i subjektivističko stajalište, zbog čega se govori o dominaciji lirskoga načela u cjelokupnoj romantičkoj književnosti. Lirska je pjesma postala najzastupljenijom književnom vrstom. Spontani asocijativni niz vođen imaginacijom pretpostavljao se brižljivo komponiranim pjesničkim sastavima. Naracija u stihu, koja je još uvijek bila vrlo proširen oblik književnog izražavanja, također je bila uvjetovana lirskim i subjektivnim gledištem. Bio je stvoren novi tip romantičkoga junaka, koji je često fikcionalna projekcija sama autora. Lik je u takvim djelima (Byron, »Gusar«, »Childe Harold«, »Don Juan«; Puškin, »Evgenij Onjegin«) postao središtem kojemu su podređene ostale sastavnice književnog iskaza, ali je najčešće oblikovan kao društveni otpadnik.

Romantizam je umjetniku dodijelio izrazito visok status. On se izdvaja od ostalih pripadnika zajednice upravo zahvaljujući stvaralačkoj mašti. To mu u romantičarskim predodžbama dodjeljuje ulogu predvodnika, vizionara (*W. Blake*), »nepriznata zakonodavca čovječanstva« (*Shelley*), proroka (*Hugo*, *Mickiewicz*, *G. Leopardi*). No istodobno ga ta izdvojenost dovodi u sukob sa zajednicom, pa se romantički svjetonazor određuje i kao eskapizam prožet »svjetskom boli«. Umjetnost je nadređena životu, jer u svakidašnjici vlada trivijalnost, ograničenost i kriterij materijalne koristi. Priroda je prostor osame i slobode, poniranja u vlastitu subjektivnost i poticaj za estetičku refleksiju. Krajolik u romantizmu zrcali emocionalna stanja lika. Prevladava imaginarij koji simbolizira tajnovitost, daljinu i beskonačnost (grobljansko okruženje, stoljetna šuma, divlji planinski ili morski pejzaž, egzotični predjeli).

- prethodnik: **Jean-Jacques Rousseau** – zastupnik emocionalnog subjektivizma
-
- počeci – osamdesete i devedesete godine 18.st u Njemačkoj
-
- vrijeme najveće afirmacije – prva desetljeća 19. st.
-
- obilježja – pruža otpor racionalizmu, a zauzima se za iracionalno u umjetničkom djelu, ističe snagu emocija i individualnosti, njeguje kult prirode (vjera u prirodno stanje, prirodno pravo, prirodno društvo, prirodne zakone), idealizira seoski život i prezire grad, pejzaž dobiva posebno značenje, javlja se zanimanje za primitivce (divljake), srednji vijek, istražuje nacionalne mitologije, izražava zanimanje za narodne jezike i narodno blago (folklor), prevladava pesimistično raspoloženje (svjetska bol), sentimentalizam i melankolija; zauzima se za pjesničku slobodu i originalnost, a ne oponašanje antičkih normi
-
- svjetska bol (**Weltschmerz**) bio je osjećaj univerzalne patnje, metafizičke boli koja je bila gotovo pomodna kod većine romantičara; prividno, bez objektivnog uzora, ona je izražavala snažan osjećaj pripadnosti krugu istomišljenika – u sve ideale razočaranih romantičnih usamljenika
-
- društvene i povijesne okolnosti: propali ideali Francuske revolucije, Napoleonov uspon i pad, ustanak dekabrista u Rusiji 1825.
-
- **Sturm und Drang** – (Oluja i nagon) – bio je pokret njemačkih romantičara čiji su se pripadnici zalagali za otvoreno izražavanje osjećaja nasuprot krutim društvenim konvencijama, dok su književnici isticali likove buntovnika i usamljenika
-
- romantizam u Njemačkoj – počinje pokretom Sturm und Drang, između 1770. i 1785.; predstavnici su **Goethe**, **Schiller**, **Herder**, **Novalis**, a poslije braća Schlegel i Ludwig Tieck
-
- romantizam u Francuskoj – počinje **Rousseauovim** djelom *Julija ili nova Heloisa* u kojem ističe osjećajnost i subjektivnost. **Chateaubriand** uvodi u književnost motiv svjetske boli i profinjen lirizam, a **Lamartine** se služi prirodom u izražavanju često melankoličnog raspoloženja. **Victor Hugo** romanom *Zvonar crkve Notre Dame u Parizu* odvodi čitatelja u srednjovjekovni Pariz.
-
- romantizam u Engleskoj – počinje pojavom škotskog pjesnika J. Macphersona kojij je pod imenom Ossiana objavio odlomke starih škotskih pjesama prevedenih s galskog, a **Wordsworth** i **Coleridge** smatraju se utemeljiteljima engleskog romantičarskog pokreta. Oni su duže vrijeme boravili u Jezerskom području pa su nazvani Jezerskim pjesnicima. Najpoznatiji je svakako **Lord Byron** sa svojim djelom *Putovanje Childe Harolda*, odbačenoga od društva.

- romantizam u Rusiji – počinje prijevodima, a prvi izvorni pjesnik bio je **Puškin** s poemama te s romanom u stihovima *Jevgenij Onjegin* koji ima naglašene lirske osobine. Drugi velikan ruske književnosti je **Ljermontov** koji je romantičarski svjetonazor izrazio romanom *Junak našeg doba*.
-
- romantizam u Americi – karakterizira ga jedinstvena pojava **Edgara Allana Poea** začetnika simbolizma i horora.

Johann Wolfgang GOETHE – studira pravo, vođa pokreta *Sturm und Drang*, odvjetnik u Frankfurtu, na poziv vojvode Karla Augusta prelazi u Weimar gdje postaje tajnim savjetnikom i upravitelj Weimarskog kazališta.

djela: Herman i Dorothea, Naukovanje Wilhelma Meistera, Srodne duše, preveo Hasanaginicu..

Faust –

rod i vrsta: epski, roman u stihovima (poema)

tema: ljudska težnja prema spoznaji, moći i zadovoljenju želja, kao i romantičarski bunt protiv okova društva; Izvor za djelo je srednjovjekovna legenda o astrologu i alkemičaru doktoru Faustu

oblik: stih, nedosljedna versifikacija

Patnje mladog Werthera –

rod i vrsta: epski, epistolarni roman

tema: nesputano izražavanje osjećaja

motivi: pejzaž – Werther se želi osloboditi vanjskih društvenih stega i strogih građanskih okvira koji uništavaju individualnost, stoga simbolički stavlja srce iznad razuma. Da bi to izrazio, često boravi u prirodi (pejzažu) ili njima izražava svoja raspoloženja; pejzaž je idila koja smiruje dušu jer se u njoj čovjek osjeća oslobođen svih okova, za razlike od grada koji guši pravilima i urednošću

Friedrich SCHILLER – na poziv Goethea odlazi u Weimar, piše Odu radosti koju je uglazbio L. van Beethoven u IX. simfoniji

djela: Spletka i ljubav, Wilhelm Tell, rasprava O naivnom i sentimentalnom pjesništvu

Razbojnici -

rod i vrsta: dramski, tragedija

tema: pobuna protiv društvenog licemjerja

motivi: osnovna je karakterna inverzija glavnih likova. Karl, razbojnik, zapravo je dobar, a Franz, tatin sin i ugledan građanin. loš i pokvaren

oblik: dramski, proza

„Pazi, ovdje istupaš iz ljudskog kruga, i moraš biti ili kakav viši čovjek ili si sam vrag.“ (Karl Moor)

George Gordon BYRON

Putovanje Childea Harolda –

putovanje neprilagođenog viteza lualice Harolda kroz Grčku, Španjolsku, Portugal, Italiju, Albaniju, Tursku...to putovanje neodređenog cilja prilika mu je za melankolična razmišljanja nad poviješću, svojom sudbinom, prolaznošću života i drugim romantičarskim motivima

tema: vječni nemir, lutanje, potraga za dalekim i egzotičnim krajevima

oblik: SPENSEROVE STANCE (osam stihova u jampskom pentametru)

Adieu, adieu! moj rodni žal

U plavom tone dnu;

Uzdiše vjetar, urla val,

I galeb kriči tu.

Za suncem što u more pada

Sad i mi ćemo poć;

Njemu i tebi zbogom sada,

Rodno tlo – Laku noć!

Edgar Allan POE – pohađao sveučilište Virginiji, izbačen zbog kocke, pohađao akademiju West Point, izbačen, novinar i urednik književnog lista...otpušten zbog alkoholizma..., urednik mnogih novina i časopisa u Americi...prije smrti se zaručuje s ljubavi iz djetinjstva

djela: Tamerlane i druge pjesme, Ubojstvo u ulici Morgue, Pad kuće Usher, Maska crvene smrti..

Gavran -

rod i vrsta: epsko – lirski, poema

sadržaj: lirskom subjektu u melankoličnom i bolnom raspoloženju ulijeće u kuću Gavran koji govori **nikad više**, subjekt pokušava doznati svoju sudbinu i sudbinu voljene Lenore, ali osim tih riječi ne doznaje ništa više

tema: nemogućnost spoznaje metafizičkih istina

motivi: kuća na osami, olujna noć, ugođaj strave i užasa, Gavran na kipu Palade (Atene), simbolički je prijezir spram mudrosti i razuma

Crni mačak –

rod i vrsta: epski, pripovijetka

tema: neumoljivost propasti

motivi: trag mačka na izgorenom zidu, trag od vješala oko vrata drugog mačka

France PREŠEREN – pravnik, utemeljitelj novije slovenske književnosti

Sonetni vijenac –

rod i vrsta: lirski, sonetni vijenac, posebna književna vrsta koju je Prešeren preuzeo iz tradicije talijanskoga petrarkističkog pjesništva 16. i 17. st

tema: ljubav prema Juliji Primicovoj povezuje se s ljubavi prema domovini

oblik: sastoji se od 15 soneta, posljednji petnaesti sonet je *magistrale*, posljednji stih svakog soneta je ujedno je i prvi (početni) stih idućeg soneta i koji zajedno poredani čine *akrostih* - sastavljen od početnih slova svakog od njih, u ovom slučaju akrostih je ime i prezime u dativu Prešerenove petrarkističke ljubavi – Julije Primicove

Aleksandar Sergejevič PUŠKIN – pjesnik, pripovjedač i dramatičar...prognan u južnu Rusiju, car ga zove natrag...poginuo u besmislenom dvoboju

djela: Kavkaski zarobljenik, Kapetanova kći, Pikova dama (uglazbio Čajkovski)

Jevgenij Onjegin –

rod i vrsta: epski, roman u stihovima

sadržaj: J. Onjegin, mladi obrazovani plemić tridesetih godina, živi u Sankt Peterburgu, u neprestanoj potrazi za uzbuđenjima i nasladama. Zbog takvog intenzivnog života relativno rano doživljava zasićenje i postaje cinik, odlazi na selo gdje se u njega zaljubljuje jednostavna djevojka Tatjana. On je odbija s izgovorom da je neprilagođeni romantik i udvara se iz inata njezinoj sestri olgi...na dvoboj ga izaziva prijatelj Lenski koji je zaljubljen u Olgu. Lenski pogine, a Jevgenij luta svijetom dok ponovno ne susretne Tatjanu, sada već udanu gradsku ženu. Piše joj, a ona mu objasni da zbog strasti ne želi uništiti svoj stabilan brak iz interesa. Jevgenij odlazi u nova lutanja.

tema: lik **SUVIŠNOG ČOVJEKA**, sukob razuma i osjećaja

motivi: Tatjanino pismo Onjeginu je neobičnost jer djevojka izjavljuje ljubav muškarcu

oblik: stih, originalna onjeginska strofa

Mihail Jurjevič LJERMONTOV – studij etike i politike, kasnije i književnosti...časnik u Sankt Peterburgu, prognan na Kavkaz...poginuo u besmislenom dvoboju

Junak našeg doba –

zbirka pripovjedaka sakupljenih u roman

rod i vrsta: epski, roman

tema: ironični, bajronistički autoportret

motivi: motiv **SUVIŠNOG ČOVJEKA**, Pečorin, lik otuđenog i zagonetnog pobunjenika koji se svim sredstvima bori za osobnu slobodu

oblik: proza, ciklus od 5 novela

